

PRIKAZI I OSVRTI

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historijuBroj 50
Godina XXV
Novembar, 2020.
[str. 159-162]

© Monos 2020

Prof. ddr. Azem Kožar: *Bosna i Hercegovina u 19. i 20. stoljeću*

*(Studije i članci), Knjiga 2, Društvo
historičara Tuzla, Tuzla, 2020. (534 str.)*

Ovo je druga knjiga prof. ddr. Azema Kožara iz njegove Edicije *Bosna i Hercegovina u 19. i 20. stoljeću*. Profesor Kožar je neumorni pregalac, koji se naučnim i stručnim radom bavi više od četiri decenije. Njegov naučni opus je širok i raznovrstan, pokriva dvije važne naučne oblasti: *arhivistiku i historiju*. I jednoj i drugoj autor je dao nemjerljiv doprinos, ispisujući na hiljade stranica stručnog i naučnog teksta. Iz njegova pera izašlo je preko 300 bibliografskih jedinica, od čega 23 knjige.

Za razliku od Prve, objavljene 2010, koja ima tri hronološka poglavlja koja se tako postavljena nalaze i u ovoj knjizi, ova, druga, ima i četvrto koje donosi sadržaje vezane za pitanja historijske metodologije, a što se uklapa u sam sadržaj knjige i čini ga bogatijim.

Na početku, autor donosi *Predgovor* u kojem obznani osnovne ciljeve Edicije kao projekta, te ukazuje na način nastanka i sam sadržaj knjige. Potom slijede četiri odvojena poglavlja i zasebno peto, sa korištenim izvorima i literaturom.

Prvo poglavlje pod naslovom "Bosna i Hercegovina u 19. stoljeću" (13-86), sadrži četiri članka koji se odnose na razdoblje osmanske uprave i to: o pisanom kulturno-historijskom naslijeđu osmanske provenijencije u Bosni i Hercegovini, o reformama u Bosanskom ejaletu/vilajetu sedamdesetih godina 19. stoljeća, o prilikama u Bosanskom ejaletu/vilajetu u vrijeme doseljavanja Muslimana/Bošnjaka iz srbijanskih gradova tokom sedme decenije 19. stoljeća, te o dokumentacionoj osnovi historije Bosne i Hercegovine 19. stoljeća.

Drugo poglavlje naslovljeno je "Bosna i Hercegovina na razmeđu 19. i 20. stoljeća" (89-272), a sadrži devet radova iz vremena austrougarske uprave (1878-1918) i to: o odnosu franjevac prema austrougarskoj okupaciji, o osobenostima austrougarske uprave u Bosni i Hercegovini, o migracionim kretanjima stanovništva Bosne i Hercegovine za vrijeme austrougarske vladavine, o demografskim promjenama na području Kotara Zvornik u vrijeme austrougarske uprave, o doseljavanju Nijemaca – kolonista na područje općine Tešanj u vrijeme austrougarske uprave u Bosni i Hercegovini, o granici

na Drini prema izvještaju Hüge Kučere iz 1885, o uticaju aneksije i balkanskih ratova na historijsku sudbinu Bošnjaka, Bosne i Hercegovine i Sandžaka, o historijskim izvorima i historiografiji Bosne i Hercegovine o Prvom svjetskom ratu, te o mađarskoj štampi o Prvom svjetskom ratu u Bosni i Hercegovini i Sandžaku ratnih 1914. i 1915. godine.

Treće poglavlje pod naslovom "Bosna i Hercegovina u 20. stoljeću" (273–417), donosi šest radova od kojih se prva dva odnose na vrijeme Drugog svjetskog rata (o historiografskoj literaturi o 1941. godini i o ZAVNOS-u i ZAVNOBiH-u u komunističkoj koncepciji stvaranja federativne Jugoslavije), dva na neke osobenosti socijalističke bosanskohercegovačke historiografije (o tabu temama socijalističke historiografije, o nekim aspektima i mogućnostima revizije bosanskohercegovačke prošlosti), te dva na vrijeme disolucije eks Jugoslavije (o Bosni i Hercegovini i Bošnjacima u "Bosanskom ratu" Drobrice Čosića i o historiografskim aspektima izučavanja ratnih zbivanja 1992–

1995. u Bosni i Hercegovini). *Četvrto poglavlje* odnosi se na "Neka metodološka pitanja u historiografiji" (419–470), a sadrži četiri rada iz široke problematike historijske metodologije i to: o metodološkim aspektima u izučavanju lokalne historiografije, o problematici izučavanja sliva rijeke Krivaje na osnovu pisanih historijskih izvora – kao primjera u problematici izučavanja lokalne historije, o historiografskim i drugim istraživanjima Sandžaka (regionalna tema/aspekt), te o historijskoj metodologiji u teoriji i praksi.

Zasebno *peto poglavlje* (471–510) sadrži podatke o korištenim izvorima (neobjavljenim i objavljenim) i recentnoj (i drugoj) literaturi objavljenoj u vidu historiografskih knjiga i radova manjeg obima.

Na kraju su dati *Registri* (511–527): Registar imena i Registar geografskih pojmova, koji će dodatno olakšati čitaocima korištenje ove knjige, te popis priloga, Izvodi iz recenzija i neophodni biobibliografski podaci o autoru.

Rukopis knjige dakle, sadrži ukupno 23 rada i obuhvata šest razdoblja bh. historije i to: osmanski, austrougarski, period monarhističke Jugoslavije, Drugi svjetski rat, socijalistički i period poslije osamostaljenja Bosne i Hercegovine. Riječ je o stručnim i naučnim dostignućima prof. Kožara koje je podijelio sa historičarima na brojnim stručnim i naučnim skupovima, održanim u Bosni i Hercegovini i inozemstvu u proteklom desetljeću, a koji su kasnije objavljeni u domaćim i stranim časopisima i zbornicima radova, pri čemu su recenzirani i ocijenjeni kao naučni radovi. U pripremi za ovu knjigu autor ih je dodatno inovirao, koristeći se novim historijskim neobjavljenim i objavljenim izvorima, kao i recentnom literaturom. Tim postupkom učinio ih je kompletnijim i izvornijim. Manji broj članaka po prvi put se objavljuju u ovoj knjizi. Radi se o radovima u kojima su historiografski obrađena neka pitanja, koja do sada nisu posebno istraživana. Posebno želim ukazati na neka pitanja

iz historijske metodologije koje je prof. Kožar obradio u četvrtom poglavlju, a koja su jako važna za historijsku nauku. Veoma rijetki su autori iz Bosne i Hercegovine, pa i šire koji se upuštaju baviti ovim složenim pitanjem. S njima je ova knjiga Edicije dobila na cjelovitosti i naučnosti kompletnog sadržaja koji se odnosi na Bosnu i Hercegovinu u 19. i 20. stoljeću.

Analiza radova ponaosob i knjige u cjelini, navodi čitaoca na konstataciju da je autor, kao školovani historičar, pronašao *modus vivendi* da lepezu različitih pitanja od značaja za Bosnu i Hercegovinu u toku 19. i 20. stoljeća, uklopi u jednu skladnu cjelinu koja doprinosi novim naučnim spoznajama o ovom turbulentnom historijskom razdoblju bosanskohercegovačke prošlosti. Prof. Kožar kao iskusan historičar pravilno uočava uzročno-posljedične veze među događajima u okviru historijskih procesa kao događaja dugog trajanja, uspijevajući da događaje lokalne i regionalne razine metodološki pravilno uklopi u opća zbivanja, čija su oni, najčešće, logična refleksija. Knjiga je pisana na osnovu arhivske građe kao primarnog historijskog izvora, novina i drugih historijskih izvora, a

pravilno je korištena i najnovija historiografska literatura. Detaljnom analizom i vjernim prikazom sudionika i događaja, neprekinutim praćenjem tokova, autor izvodi nepristrasne zaključke i donosi utemeljene sudove. Prof. Kožar nije zapao u zamku politikanskih i nenaučnih interpretacija, niti radikalističkih revizija, što se nerijetko događa na širem eks jugoslavenskom prostoru, već događaje i pojave o kojima piše vidi očima vremena u kojem su se oni zbivali. Kao iskusan metodolog koristio se historijskom leksikom i, dominantno, analitičko-sintetičkim metodom, a u podnožnim napomenama dosljedno navodi korištene izvore i literaturu. Po potrebi daje i šira objašnjenja, sve u funkciji boljeg razumijevanja teksta.

Na osnovu naprijed izloženog, očito se vidi da je autor uložio veliki trud u istraživanje, kako podataka iz neobjavljene i objavljene arhivske građe, tako i izabrane literature i napravio pažnje vrijedno djelo. Bogatstvo podataka u knjizi, koje je autor prezentirao jasnim i preglednim stilom i jezikom, svakako je preporučuju za čitanje naučnoj, stručnoj i široj čitalačkoj javnosti.

Dr. Salkan Užičanin

